

Юрій ДЬОМІН

ректор Національної академії прокуратури України,
державний радник юстиції 2 класу,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

УДК 343.13

ПЕРЕГЛЯД КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) запроваджено відмінний від передбаченого Кримінально-процесуальним кодексом України (КПК України 1960 року) порядок перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях за нововиявленими обставинами.

Відповідно до ст. 460 КПК України право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами надано учасникам судового провадження. У контексті зазначеної норми та згідно з вимогами ст. 37 КПК України учасником судового провадження є, зокрема, прокурор, який безпосередньо бере участь у судовому провадженні, в якому ухвалено рішення, що належить переглянути за нововиявленими обставинами. Крім того, згідно з ч. 4 ст. 36 КПК України правом подання такої заяви незалежно від участі в судовому провадженні наділені службові особи органів прокуратури вищого рівня: Генеральний прокурор України, прокурори обласного рівня та їх заступники.

Зважаючи на викладене, прокурори міст, районів і прирівняні до них не мають права на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (крім випадків їхньої безпосередньої участі у відповідному судовому провадженні).

Загалом упродовж 2013 року та трьох місяців 2014 року прокурорами подано 107 заяв про перегляд судових рішень у кримінальних справах та провадженнях за нововиявленими обставинами.

Прокурори взяли участь у судових провадженнях із перегляду за нововиявленими обставинами 82 судових рішень за їхніми заявами та 137 – за заявами інших учасників судового провадження.

За результатами розгляду заяв 84 судові рішення скасовано (75 – за заявами прокурорів), без задоволення залишено 135 заяв.

Строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами визначено у ст. 461 КПК України.

Згідно з частинами 2 та 3 ст. 461 КПК України обмежено строки звернення із заявою про перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку, судового рішення за наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке її було засуджено.

За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 461 КПК України, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Подання заяви з порушенням вказаного у ст. 461 КПК України строку згідно з вимогами ч. 3 ст. 464, ч. 3 ст. 429 КПК України є підставою для її повернення. Хоча у визначеному в ч. 2 ст. 462 КПК України переліку вимог до заяви і не йдеться про необхідність обґрунтовувати питання початку відрахування терміну її подання, така потреба вважається очевидною.

На жаль, не в усіх випадках учасники судового провадження зазначають у заявах дату одержання відомостей про нововиявлені обставини.

Окреслене питання вбачається найбільш проблемним за необхідності перегляду ухвали суду про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку.

Іноді неправильну оцінку додержанню строків звернення із заявами дають і суди, що стає підставою для оскарження прийнятих рішень в апеляційному порядку.

Відповідно до п. 7.3 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69, з метою контролю за процесом розкриття кримінальних правопорушень та вжиття відповідних заходів використовуються дані про кримінальні правопорушення, у яких особам оголошено про підозру [1]. Тому апеляційний суд Чернівецької області 19 листопада 2013 року (справа 11-о/794/6/2013) дійшов висновку про те, що днем виявлення нової обставини слід вважати не дату внесення відомостей про вчинене правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), а дату вручення письмового повідомлення про підозру.

Згідно з вимогами ст. 462 КПК України у заяві про перегляд судового рішення також має бути викладено зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду. Зміст такої вимоги повинен відповідати положенням ст. 467 КПК України щодо тих рішень, які може прийняти суд за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Так, суд має право скасувати вирок чи ухвалу й ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або зали-

шити заяву без задоволення. Можливості прийняття судом інших рішень нормами Глави 34 КПК України не передбачено.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами відповідно до ст. 462 КПК України має містити обґрунтування з посиланням на обставини, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, а згідно з ч. 1 ст. 466 КПК України така заява розглядається судом відповідно до правил, передбачених у КПК України для кримінального провадження в суді тієї інстанції, що здійснює перегляд.

Таким чином, суд повинен перевіряти і встановлювати наведені у заявах обставини, які підтверджують наявність нововиявлених обставин, за нормами КПК України, а саме: Глави 28 (судовий розгляд) або Глави 31 (провадження в суді апеляційної інстанції) та Глави 32 (провадження в суді касаційної інстанції).

Як правило, більшість заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами подається до суду першої інстанції як до такого, що першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин (ч. 1 ст. 463 КПК України). Наслідком недодержання наведених вище вимог закону є прийняття за результатами розгляду відповідних заяв судових рішень з порушеннями вимог кримінального процесуального закону.

Під час судового розгляду має вирішуватися питання про визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню. Докази мають бути безпосередньо досліджені в судовому засіданні, і тільки на підставі результатів їх дослідження повинно прийматися судове рішення (статті 23, 349, 351–361 КПК України).

Перелік обставин, які визнаються нововиявленими, наведено у ч. 2 ст. 459 КПК України, але за час дії цього нормативно-правового акта судові рішення за заявами прокурорів переглядалися лише за окремими із них. Зокрема, не переглянуто жодного рішення з підстав:

– штучного створення або підроблення доказів, неправильності перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо не-

правдивих показань свідка, потерпілого, на яких ґрунтується вирок;

– зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження;

– визнання Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом.

Один вирок переглянуто з підстав неправдивих показань підозрюваного (обвинуваченого), на яких ґрунтується цей вирок (п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України) [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 467 КПК України судові рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому цим Кодексом для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції.

Судами апеляційної інстанції за вказаний період переглянуто судові рішення стосовно 11 осіб, із них 5 – за апеляційними скаргами прокурорів, 6 – за апеляційними скаргами інших учасників судового провадження.

Зазначені судові рішення переглянуто з таких підстав:

– істотного порушення вимог кримінального процесуального закону (судом першої інстанції безпідставно відмовлено в задоволенні заяви з підстав її невідомості місцевому суду; за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами судом прийнято рішення, яке не передбачено ч. 1 ст. 467 КПК України; у матеріалах кримінального провадження відсутній технічний носій інформації, на якому зафіксовано судові провадження; судові провадження здійснено за відсутності засудженого та потерпілого, належним чином не повідомлених про дату, місце і час судового засідання);

– невідповідності висновків суду першої інстанції фактичним обставинами кримінального провадження (судом безпідставно зроблено висновок про пропущення прокурором строку на подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами; висновки суду не під-

тверджуються доказами, дослідженими під час судового розгляду);

– неповноти судового розгляду (судом першої інстанції залишилися недослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення).

У касаційному порядку прокурорами оскаржено судові рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами щодо двох осіб. Стосовно однієї особи касаційне провадження судом закрито у зв'язку з тим, що судові рішення не підлягає оскарженню в касаційному порядку, щодо другої – поки що не розглянуто.

У КПК України не передбачено можливості оскарження рішень судів про повернення заяв особам, які їх подали, на підставі ч. 3 ст. 464 КПК України. Однак наявні були випадки не тільки оскарження таких рішень в апеляційному порядку, а й їх перегляду апеляційними судами [3, 4].

У таких ситуаціях суди апеляційної інстанції обґрунтували необхідність скасування ухвал про повернення заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами істотним порушенням судом першої інстанції кримінального процесуального закону, що відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 409 КПК України є підставою для скасування судового рішення.

Таким чином, у разі безпідставного повернення судами заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами такі рішення можуть бути оскаржені в апеляційному порядку згідно з ч. 6 ст. 9 КПК України.

Слід враховувати, що відповідно до ч. 3 ст. 459 КПК України обставини, передбачені у пунктах 2 і 3 ч. 2 цієї статті, мають бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили, а за неможливості ухвалення вироку – підтверджені матеріалами розслідування.

Зі змісту цієї норми вбачається, що вироком суду повинна встановлюватися така нововиявлена обставина, як скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути (п. 3 ч. 2

ст. 459 КПК України). Однак скасування судового рішення не може бути встановлено вироком суду. Очевидно, замість посилання на пункти 2 і 3 ч. 2 у ч. 3 ст. 459 КПК України має міститися посилання на її пункти 1 і 2.

Водночас у зв'язку з відсутністю відповідних норм у Кримінальному кодексі України (КК України) вироком суду не можуть бути встановлені такі зазначені у п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України обставини, як неправильність перекладу висновку і пояснень експерта (до того ж із цього формулювання можна зробити висновок, що йдеться лише про неправильний переклад, а не про власне висновок або пояснення), завідомо неправдиві показання підозрюваного, обвинуваченого (кримінальної відповідальності цих учасників кримінального провадження за завідомо неправдиві показання Кримінальним кодексом України не передбачено).

Разом із тим у ст. 459 КПК України не визначено необхідність встановлення вироком суду завідомо неправильного висновку експерта, хоча згідно зі ст. 384 КК України за це передбачено кримінальну відповідальність.

Відповідно до ч. 3 ст. 400-5 КПК України 1960 року аналогічні підстави для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами потребували встановлення вироком, що набрав законної сили, або матеріалами розслідування.

Тому вбачається, що п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України може бути викладено у такій редакції: «... штучне створення або підроблення доказів, завідомо неправдивий висновок експерта або завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, на яких ґрунтується вирок».

До внесення таких змін у чинне законодавство зазначені вище суперечності, що виникають при застосуванні цієї норми кримінального процесуального закону у практичній діяльності, необхідно усувати, керуючись вимогами ч. 6 ст. 9 КПК України, відповідно до яких у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені у ч. 1 ст. 7 цього Кодексу.

Аналогічним чином окреслені проблеми вирішують суди.

Список використаних джерел:

1. Наказ Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?_m=publications&_t=rec&id=110522
2. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 30 жовтня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35473128>
3. Ухвала Доманівського районного суду Миколаївської області від 20 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29471329>
4. Ухвала Апеляційного суду Миколаївської області від 16 квітня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30699632>

Юрій ДЬОМІН

ПЕРЕГЛЯД КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Проаналізовано порядок перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях за нововиявленими обставинами. Йдеться про строки звернення із заявою про перегляд судових рішень і зміст такої заяви. Автор, зокрема, акцентує увагу на тому, що суд має здійснити перевірку наявності або відсутності нововиявлених обставин відповідно до

норм КПК України, а саме: Глави 28 (судовий розгляд) або Глави 31 (провадження в суді апеляційної інстанції) та Глави 32 (провадження в суді касаційної інстанції).

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України; кримінальне провадження; нововиявлені обставини; судові рішення.

Юрій ДЕМИН

ПЕРЕСМОТР УГОЛОВНЫХ ПРОИЗВОДСТВ ПО ВНОВЬ ОТКРЫВШИМСЯ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМ

Проанализирован порядок пересмотра судебных решений в уголовных производствах по вновь открывшимся обстоятельствам. Речь идет о сроках обращения с заявлением о пересмотре судебных решений и содержании такого заявления. Автор, в частности, акцентирует внимание на том, что суд обязан осуществить проверку наличия или отсутствия вновь открывшихся обстоятельств в соответствии с нормами УПК Украины, а именно: Главы 28 (судебное рассмотрение) или Главы 31 (производство в суде апелляционной инстанции) и Главы 32 (производство в суде кассационной инстанции).

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины; уголовное производство; вновь открывшиеся обстоятельства; судебное решение.

Yurii DOMIN

REVIEW OF THE CRIMINAL PROCEEDINGS OWING TO NEWLY DISCOVERED CIRCUMSTANCES

In the article the way of court judgments review owing to newly discovered circumstances is analyzed. The article examines time limit for lodging an application to review court judgments owing to newly discovered circumstances and the content of such application. The author, in particular, focuses on that the court should examine existence or failure of newly discovered circumstances according to the CPC of Ukraine, and to be exact, according to Chapter 28 (trial) or Charter 31 (Criminal Proceedings in the Court of Appellate Instance) and Chapter 32 (Criminal Proceedings in Court of Cassation).

Keywords: Criminal Procedure Code of Ukraine; criminal proceeding; newly discovered circumstances; court judgment.

